

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของระยะที่ 1

การวิจัยเรื่องยุทธศาสตร์การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอ
ด่านซ้าย จังหวัดเลยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งการดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ เพื่อให้สอดคล้องกับ
วัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 3 ข้อ ซึ่งในบทนี้เป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ของระยะที่ 1 ดังนี้

ระยะที่ 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์
หน้ากากผีตาโขน ในพื้นที่ชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งได้ดำเนินการในระหว่างเดือนพฤษภาคม
พ.ศ. 2548 ถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2549 โดยแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

1) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์
หน้ากากผีตาโขน โดยการสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมายจำนวน 25 คน ที่มีภูมิลำเนาอยู่ในเขตชุมชน
อำเภอด่านซ้าย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีจำนวน 21 คน อายุระหว่าง 41-45 ปี มีจำนวน 7 คน
ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรส จำนวน 22 คน มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี จำนวน 8 คน
มีอาชีพรับราชการเป็นส่วนใหญ่จำนวน 9 คน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชุมชนอำเภอด่านซ้าย
ส่วนมากอยู่ในระหว่าง 21-30 ปี มีจำนวน 10 คน

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์
หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ด้วยวิธีการนำไปแจกแจงความถี่ของ
ค่าให้สัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมายตามประเด็นคำถามสัมภาษณ์ ซึ่งสามารถนำมาจัดลำดับปัญหาที่ค้นพบ
ในขั้นตอนนี้ประกอบด้วยปัญหา 9 ด้าน ดังนี้

- (1) ด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน
- (2) ด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีการประดิษฐ์
- (3) ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์
- (4) ด้านการตลาด
- (5) ด้านเงินทุน
- (6) ด้านนโยบายส่งเสริมงานศิลปหัตถกรรมประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน
- (7) ด้านแรงงาน
- (8) ด้านคุณค่าความงามทางศิลปะ
- (9) ด้านการประชาสัมพันธ์

ต่อจากนั้นผู้วิจัยได้นำผลการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนทั้ง 9 ด้าน ไปใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นหรือปัจจัยนำเข้าในการประชุม ระดมสมองร่วมกับกลุ่มเป้าหมายเพื่อยืนยันปัญหาที่ค้นพบในครั้งนี้ร่วมกัน

2) ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาที่การพัฒนางานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์ หน้ากากผีตาโขน โดยการประชุมระดมสมองร่วมกับกลุ่มเป้าหมายทั้ง 25 คน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ เพื่อยืนยันหรือระบุปัญหา (Problems Identification) การพัฒนางานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์ หน้ากากผีตาโขน ชุมชนอำเภอคำชะอี จังหวัดเลย โดยนำเอาผลการวิเคราะห์ปัญหาจากการสัมภาษณ์ กลุ่มเป้าหมาย ทั้ง 9 ด้าน ได้แก่ ด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน ด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธี ทางศิลปะ ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ ด้านการตลาด ด้านเงินทุน ด้านนโยบายส่งเสริม งานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์ หน้ากากผีตาโขน ด้านแรงงาน ด้านคุณค่าความงามทางด้านศิลปะ และด้านการประชาสัมพันธ์ มาเป็นข้อมูลในการประชุมระดมสมอง ซึ่งได้ดำเนินการประชุม ตามขั้นตอน ดังนี้

(1) กำหนดการประชุมระดมสมอง โดยดำเนินการประชุมในระหว่างวันที่ 20 – 21 สิงหาคม พ.ศ. 2549 เวลา 08.30 – 16.30 น. ณ ห้องประชุมเทศบาลตำบลคำชะอี อำเภอคำชะอี จังหวัดเลย

ก. ผู้เข้าร่วมประชุม ประกอบด้วย 2 กลุ่ม คือ

ก) กลุ่มวิทยากร จำนวน 3 คน ได้แก่

(1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์จตุดิษฐ์ อุปฮาด

(2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เชิดเกียรติ กุลบุตร

(3) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ไทยโรจน์ พวงมณี

ข) กลุ่มผู้เข้าร่วมประชุม จำนวน 25 คน ได้แก่

(ก) กลุ่มผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์ หน้ากากผีตาโขน จำนวน

5 คน

(ข) กลุ่มผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์ หน้ากาก

ผีตาโขน จำนวน 5 คน

(ค) กลุ่มประชาชนชาวบ้านที่มีความรู้ในด้านงานศิลปหัตถกรรม การประดิษฐ์

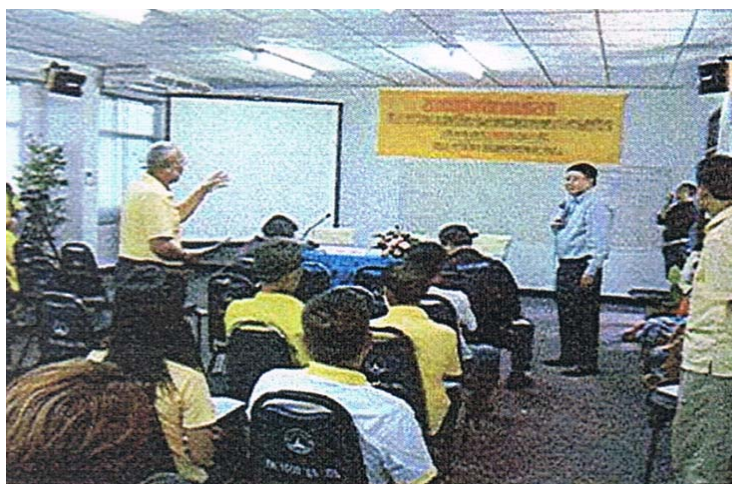
หน้ากากผีตาโขน จำนวน 5 คน

(ง) กลุ่มนักพัฒนา จำนวน 5 คน

(จ) กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 5 คน

(2) กิจกรรมการประชุมระดมสมอง ผู้วิจัยได้กำหนดกิจกรรมการประชุมออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ก. การบรรยายวิชาการเรื่อง “งานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าอกผีตาโขนกับการพัฒนาชุมชน” โดยผู้ช่วยศาสตราจารย์จุลดิษฐ์ อุปฮาด และคนอื่นๆ ดังภาพ 19

ภาพ 19 การประชุมเชิงปฏิบัติการครั้งที่ 1 วันที่ 20 - 21 สิงหาคม พ.ศ. 2549 ณ ห้องประชุมเทศบาล ต.ด่านซ้าย อ.ด่านซ้าย จ.เลย

ข. การแบ่งกลุ่มปฏิบัติการ โดยแบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม ๆ ละ 5 คน เพื่อร่วมกันอภิปรายในประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าอกผีตาโขนทั้ง 9 ด้าน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ในขั้นตอนที่ 1

จากนั้นจึงได้เปิดประเด็นคำถามว่า “การพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าอกผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย มีปัญหาและอุปสรรคอะไร” และผลการวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ของกลุ่มเป้าหมายพบว่ามีปัญหาที่สำคัญ 9 ด้าน ที่ประชุมเห็นด้วยหรือไม่ หรือมีปัญหาและอุปสรรคนอกเหนือจากนี้หรือไม่ เพราะอะไร โดยให้แต่ละกลุ่มนำไปวิเคราะห์ร่วมกัน และในที่สุดที่ประชุมมีความเห็นตรงกันว่า ปัญหาการพัฒนางานด้านศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้าอกผีตาโขนของอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่สำคัญควรมีเพียง 5 ด้านเท่านั้น ซึ่งได้แก่ ปัญหาด้านรูปแบบ ปัญหาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ ปัญหาด้านการตลาด และปัญหาด้านเงินทุน ดังรายละเอียดในแต่ละด้านดังนี้

4.1 ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ด้านรูปแบบ

ปัญหาด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน จากการประชุมระดมสมองของผู้เข้าร่วมประชุมสรุปว่า การออกแบบหน้ากากผีตาโขนไปจากความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นจนน่าเป็นห่วง เพราะผู้ผลิตมักจะออกแบบตามจินตนาการของตนโดยประยุกต์จากธรรมชาติ ตำรา นิติยสาร วารสารต่าง ๆ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของลูกค้าหรือสมัยนิยมจนละเลยความสำคัญของที่มาของรูปแบบที่ก่อเกิดมาจากความเชื่อของบรรพบุรุษ (ถาวร เชื้อบุญมี, สัมภาษณ์, 2549) ซึ่งถือเป็นรากเหง้าของศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่นที่ฝังด้วยศรัทธาศักดิ์สิทธิ์ และคุณค่าของหน้ากากผีตาโขน ซึ่งรูปแบบหรือรูปลักษณ์ของหน้ากากผีตาโขนที่ผู้ผลิตผลิตขึ้นมาในรูปแบบที่หลากหลายในปัจจุบัน ก็เพียงเพื่อให้เป็นไปตามกระแสความนิยมสมัยใหม่ของผู้บริโภค และธุรกิจของตนเป็นเป้าหมายหลักมากกว่าที่จะคำนึงถึงการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของตน ซึ่งปรากฏการณ์ดังกล่าวมีแนวโน้มจะขยายตัวมากขึ้น จนน่าวิตก ปรากฏการณ์ดังกล่าว ภูซังค์ สุทธิ ได้แสดงทัศนะในเชิงวิชาการว่า การผลิตหน้ากากผีตาโขนในเชิงธุรกิจในเขตชุมชนอำเภอด่านซ้าย นับวันจะขยายตัวมากขึ้นตามลำดับ โดยที่ผู้ผลิตหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องไม่มีพื้นฐาน ความรู้ของขนบธรรมเนียมประเพณี และประวัติความเป็นมาประเพณีผีตาโขนกับคนในสังคมมีบรรทัดฐาน และค่านิยมร่วมกัน (ภูซังค์ สุทธิ, สัมภาษณ์, 2549) ดังนั้นรูปแบบหน้ากากผีตาโขนที่ผลิตขึ้นมาเพื่อจำหน่ายในกับนักท่องเที่ยวโดยไม่คำนึงถึงบรรทัดฐานและค่านิยมอันเกิดจากวัฒนธรรมที่เหนียวแน่นร่วมกันของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ถือเป็นปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ควรได้รับการพัฒนาอย่างเป็นระบบ และยั่งยืนต่อไป

4.2 ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ด้านองค์ความรู้

ปัญหาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ จากการประชุมระดมสมองของผู้เข้าร่วมประชุมได้อภิปรายถึง สาเหตุของปัญหาขององค์ความรู้ทางศิลปะที่นำมาใช้เป็นองค์ประกอบสำคัญในการพัฒนางานศิลปหัตถกรรม สืบเนื่องมาจากชาวชุมชนด่านซ้ายได้เรียนรู้จากภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นปราชญ์ที่มีความรู้เกี่ยวกับงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน และมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา โดยมีเป้าหมายเพียงเพื่อผลิตขึ้นมาเป็นองค์ประกอบในขบวนแห่ผีตาโขนในเทศกาลที่จัดขึ้นตามความเชื่อในรอบ 1 ปีเท่านั้น ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของอาคม สุทธิ นักพัฒนาของชุมชนอำเภอด่านซ้าย ที่กล่าวไว้ว่า “การผลิตชิ้นงานที่ผ่านมาเป็นเพียงวิธีปฏิบัติที่ขาดหลักวิชาการและแม้แต่เทคนิควิธีทางศิลปะก็เป็นแบบเรียบง่ายหรือตกแต่งขึ้นมาตามจินตนาการ

ของผู้ผลิต” (อาคม สุทธิ, สัมภาษณ์, 2549) ในทำนองเดียวกันนี้ พงษ์ศักดิ์ บุญพรหม ยังได้แสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์บนหลักวิชาการไว้ว่า แนวทางการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขนที่ดำเนินอยู่ในปัจจุบันของชุมชนอำเภอด่านซ้าย ซึ่งมีแนวโน้มจะเกิดปัญหาอันเกิดจากการขาดองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะเป็นอย่างมาก ดังนั้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาควรที่จะให้ความสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาอย่างจริงจัง โดยร่วมกัน ทิศทางและวิสัยทัศน์ (Shared Vision) ในการพัฒนาองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะให้กับผู้ผลิตหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพของผลิตภัณฑ์และการตลาดให้เกิดความเชื่อถือศรัทธายิ่งขึ้น (พงษ์ศักดิ์ บุญพรหม, สัมภาษณ์, 2549)

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมยังให้ข้อเสนอแนะในเชิงวิชาการว่า องค์ความรู้ทางศิลปะนั้นหมายถึง ศาสตร์หรือความรู้ที่ว่าด้วยความงาม (Ethics) ทางด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความศรัทธา ความเชื่อที่แสดงออกในรูปของจิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดง ซึ่งเรียกว่า “จิตรศิลป์” (Fine Arts) และประยุกต์ศิลป์ (Applied Arts) ซึ่งสอดคล้องกับ บัญชี ศรีนครินทร์ ที่อธิบายเพิ่มเติมว่า จิตรศิลป์ และประยุกต์ศิลป์ เป็นองค์ความรู้ทางศิลปะที่เป็นพื้นฐานต่อการแสดงออกในรูปของศิลปหัตถกรรมการออกแบบอุตสาหกรรม การออกแบบสื่อสาร และการออกแบบมัณฑนศิลป์ (บัญชี ศรีนครินทร์, สัมภาษณ์, 2549)

ผู้วิจัยเห็นว่า ประเด็นที่ผู้เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการได้ร่วมกันอภิปรายถึงปัญหาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิธีทางศิลปะ รวมทั้งข้อเสนอแนะต่าง ๆ ภายใต้ประสบการณ์และหลักวิชาการแล้ว ตลอดจนการให้สัมภาษณ์ของผู้รู้หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ถือว่าเป็นปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งเกี่ยวกับการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชาวชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ที่ควรได้รับการพัฒนาด้วยยุทธศาสตร์หรือแนวทางที่เหมาะสมเพื่อให้เกิดคุณภาพ ความเชื่อศรัทธา และความยั่งยืนของการพัฒนา (Sustainable Development) ต่อไป

4.3 ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ด้านวัสดุอุปกรณ์

ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน จากการอภิปรายของผู้เข้าร่วมประชุมต่างก็มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าการผลิตหน้ากากผีตาโขนในปัจจุบันมีความแตกต่างจากการผลิตในอดีตโดยสิ้นเชิง เพราะในอดีตการผลิตมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อสวมใส่ศีรษะของผู้เข้าร่วมแสดงในขบวนแห่ในเทศกาลเท่านั้น สัตยชัย แก้วบุตรดี ผู้ผลิตหน้ากากผีตาโขน

ของชุมชนอำเภอด่านซ้าย มาอย่างยาวนาน กล่าวว่าการผลิตหน้ากากผีตาโขนในอดีตมีวัสดุอุปกรณ์ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งหาได้ไม่ยากนัก (สัญญาชัย แก้วบุตรดี, สัมภาษณ์, 2549) ได้แก่

- 1) หวดนึ่งข้าว หักพับขึ้นทำเป็นหมวก
- 2) หน้ากากผีตาโขน ซึ่งจะทำจากส่วนโคนของก้านมะพร้าว เจาะรูตาให้มองเห็น ต่อจมูก เขียนปาก เขียนสีหน้ากากให้หน้าเกลียดน่ากลัว
- 3) ผ้าเก่า ๆ ซึ่งจะเย็บต่อจากหน้ากากผีตาโขน มาคลุมร่างของผู้เล่นให้มิดชิด
- 4) อาวุธ เป็นดาบที่ทำจากไม้เนื้ออ่อน หรือทางมะพร้าว ส่วนค้ำมีมักจะทำเป็นรูปอวัยวะเพศชาย
- 5) เครื่องดนตรีที่ทำให้เกิดเสียงดัง ผีตาโขนทุกตัวจะมีหมากกะແหล່ง หรือกระป๋องไว้ที่เอว เวลาเดินจะทำให้เกิดเสียงดัง

แต่ในปัจจุบันการผลิตมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ครอบคลุมถึงองค์ความรู้ทางด้านจิตรกรรม ประติมากรรม และศิลปะการแสดง ตลอดจนประยุกต์ศิลป์ด้วย ดังนั้น การผลิตหน้ากากผีตาโขน จึงขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของการนำไปใช้ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับรูปแบบ ขนาด วัสดุ อุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ สีเส้นการตกแต่ง อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งความต้องการวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์ หน้ากากผีตาโขนนับวันจะเพิ่มและมีความทันสมัยมากยิ่งขึ้น

ยิ่งไปกว่านั้น ที่ประชุมยังแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการใช้วัสดุและอุปกรณ์ซึ่งถือเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตเป็นต้นไม้เศรษฐกิจเป็นส่วนใหญ่ที่ปลูกไว้ตามสวนพื้นที่แคบ ๆ เช่น ต้นกล้วย มะพร้าว ต้นไผ่ ไม้กวาดและดินเหนียว ได้ถูกนำมาใช้ในปริมาณที่มากขึ้น ทำให้ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์มาใช้เป็นวัตถุดิบและเกิดผลกระทบต่อรายได้บางส่วนจากการขายผลผลิตจากไม้เศรษฐกิจดังกล่าวตามมา ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของ เก่ง พานทอง สิม ที่ได้แสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ว่า นับตั้งแต่มีการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยใช้เทศกาลประเพณีแห่ผีตาโขนมาเป็นสื่อความต้องการวัสดุอุปกรณ์ และเครื่องมือประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนมีมากขึ้น และวัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่นนับวันแต่จะร่อยหรอหรือขาดแคลนลง จนในที่สุดผู้ผลิตต้องหันไปใช้วัสดุอุปกรณ์อื่น ๆ มาใช้ป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตทดแทน เช่น พลาสติก โฟม ไม้อัด กระดาษ และยีสต์เคราะห้อื่น ซึ่งส่งผลให้ความประณีต ความกลมกลืนของรูปลักษณ์ลดลง และคุณค่าทางด้านศิลปหัตถกรรมก็ด้อยค่าลงเช่นกัน ฉะนั้นการนำวัสดุอุปกรณ์มาทดแทนวัสดุอุปกรณ์ที่ได้จากธรรมชาติเป็นวัตถุดิบในกระบวนการผลิตจะทำให้ความรู้สึกของผู้ใช้ขาดความเชื่อถือในคุณภาพของผลิตภัณฑ์ลดลง (เก่ง พานทอง, สัมภาษณ์, 2549)

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมประชุมที่มีประสบการณ์ในการผลิตงานศิลปหัตถกรรมอย่างยาวนาน ยังชี้ให้เห็นว่า เครื่องมือที่นำมาประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนส่วนมากเป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีความสลับซับซ้อน ยุ่งยากต่อการบำรุงรักษาและการใช้ ยิ่งไปกว่านั้นยังมีราคาแพงและทำให้ต้นทุนในการผลิตสูง สิ่งก็ตามมาราคาของผลิตภัณฑ์ที่สูงตามมาด้วยเช่นกัน ต้นทุนการผลิตอันเนื่องมาจาก ราคาของเครื่องมือแพงได้ทำให้ราคาของผลิตภัณฑ์สูง ซึ่งส่งผลต่อปริมาณการจำหน่ายลดลงด้วย นอกจากนี้ความละเอียดประณีตจากการใช้เครื่องมือประดิษฐ์สมัยใหม่มีความหยายนมากกว่า การใช้เครื่องมือที่ผลิตขึ้นใช้เอง หรือผลิตขึ้นตามรูปแบบของภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้คุณค่าและปริมาณการจำหน่ายตลอดจนความต้องการของผู้ผลิตลดลง และกลายเป็นปัญหาทางด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนที่สำคัญซึ่งควรได้รับการพัฒนาหรือแก้ไขอย่างเร่งด่วน เช่นกัน

4.4 ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ด้านการตลาด

ปัญหาด้านการตลาด จากการอภิปรายระดมสมองของผู้เข้าร่วมประชุมสรุปได้ว่าปัญหาทางด้านการตลาดจัดเป็นปัญหาสำคัญอีกปัญหาหนึ่งเช่นกัน ทั้งนี้เกิดจากสาเหตุหลายประการ คือ ประการแรกขาดการวางแผนการตลาดอย่างเป็นระบบ เพราะการผลิตในเบื้องต้นมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ร่วมในขบวนแห่ผีตาโขนในเทศกาลประจำปีเท่านั้น ซึ่งกับการกล่าวของ ใจ สายเพชร ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขนในชุมชนอำเภอด่านซ้าย กล่าวไว้ว่า การผลิตหน้ากากผีตาโขนในอดีตผลิตขึ้นมาเพื่อประดับตกแต่งตามความเชื่อและศรัทธา และผลิตขึ้นมาเพื่อร่วมงานเทศกาลแห่ผีตาโขนเท่านั้น โดยไม่มุ่งหวังเพื่อการค้าแต่อย่างใด และประการที่สองการผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนและนำออกจำหน่ายในรูปแบบของที่ระลึกได้เริ่มขึ้นอย่างเป็นทางการเป็นจริงเป็นจังในปี พ.ศ. 2531 เป็นต้นมา ภายหลังจากสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมสนับสนุนให้ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นแหล่งท่องเที่ยวในแต่ละท้องถิ่น การประกอบอาชีพงานศิลปหัตถกรรมก็ได้รับการพัฒนารูปแบบและขนาดที่หลากหลายมากขึ้นจนเป็นผลให้ปริมาณของผลิตภัณฑ์มากเกินความต้องการเพราะขาดช่องทางการจัดจำหน่ายรองรับ (ใจ สายเพชร, สัมภาษณ์, 2549)

นอกจากนี้ที่ประชุมยังได้อภิปรายสนับสนุนด้วยหลักการและเหตุผลว่าการขาดเครือข่าย (Networks) ทั้งภายในและภายนอกชุมชนเพื่อผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ถือเป็นปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาการตลาดเช่นกัน และรวมไปจนถึงราคาที่แพงเกินไป การแข่งขันอย่างรุนแรงและผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานล้วนเป็นสาเหตุของปัญหาการตลาดทั้งสิ้น ซึ่งสอดคล้องกับคำให้สัมภาษณ์

ของ จรรย์ พานทองสิม ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมในชุมชนด้านซ้าย จังหวัดเลย (จรรย์ พานทองสิม, สัมภาษณ์, 2549) กล่าวว่า ปัญหาทางด้านการตลาดของชุมชนด้านซ้าย มีสาเหตุมาจากประสิทธิภาพทางด้านการจัดการกลยุทธ์การตลาด ผู้ประกอบการขาดนักวิชาการ ขาดการรวมกลุ่มและผู้นำในชุมชนขาดภาวะผู้นำและวิสัยทัศน์ในเชิงการตลาด ซึ่งสะท้อนให้เห็นปัญหา การตลาดได้เป็นอย่างดี ฉะนั้นการร่วมมือกันทั้งนักวิจัย ประชาชนผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและนักพัฒนา เพื่อแสวงหายุทธศาสตร์การพัฒนาที่เหมาะสมจะช่วยส่งเสริมสนับสนุนให้การบริหารจัดการ ตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์งานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด้านซ้าย จังหวัดเลย ขยายตัวและยั่งยืนยิ่งขึ้น

4.5 ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขน ด้านเงินทุน

ปัญหาทางด้านเงินทุน จากการอภิปรายระดมสมองของผู้เข้าร่วมประชุมในครั้งนี้ได้ข้อสรุปว่า ปัญหาด้านเงินทุนถือเป็นปัญหาพื้นฐานต่อการประกอบการธุรกิจขนาดเล็ก โดยเฉพาะ ธุรกิจงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด้านซ้าย จังหวัดเลย ซึ่งเป็นธุรกิจแนวใหม่ของชุมชนซึ่งเริ่มต้นจากกรณีเลียนแบบตามวิถีชาวบ้านที่ทำกันในครอบครัว และในกลุ่มสนใจเท่านั้น ต่อมาเมื่อธุรกิจขยายตัวตามความต้องการของผู้บริโภคหรือลูกค้าทั้งภายใน และภายนอกชุมชน ทั้งชาวไทยและต่างประเทศมีมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของ พิระพล ศรีเมือง ผู้ผลิตงานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด้านซ้าย ที่แสดงความคิดเห็นในเชิงวิเคราะห์ว่า ความต้องการเงินทุนเพื่อดำเนินกิจการของธุรกิจการผลิต งานศิลปหัตถกรรมหน้ากากผีตาโขนก็มีมากขึ้น แต่ปัญหาและอุปสรรคที่ตามมาคือ การเข้าถึง แหล่งเงินทุนในระบบ เช่น ธนาคาร สหกรณ์ ต่างก็มีเงื่อนไขที่ยุ่งยากกับการขอกู้ (พิระพล ศรีเมือง, สัมภาษณ์, 2549) ในประเด็นปัญหาทางด้านเงินทุน ที่ประชุมยังได้อภิปรายอีกว่า แหล่งเงินทุน ที่ผู้ผลิตส่วนใหญ่คาดหวังที่ได้รับบริการคือ ธนาคาร แต่ความยุ่งยากของเงื่อนไขหรือกฎเกณฑ์ ที่ซับซ้อนขึ้นถือเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาธุรกิจในชุมชนเป็นอย่างมาก จึงต้องหันไปพึ่งพา การกู้ยืมเงินจากแหล่งเงินทุนนอกระบบซึ่งสะดวกรวดเร็วแต่ดอกเบี้ยสูงมาก ในทำนองเดียวกัน พะยอม สนวนาม ผู้จำหน่ายผลิตภัณฑ์หน้ากากผีตาโขนประเภทของที่ระลึกยังสะท้อนถึงปัญหาด้านเงินทุนว่า การประกอบธุรกิจขนาดเล็ก และช่องทางการตลาดของชุมชนอำเภอด้านซ้าย ยังอยู่ในวงแคบ หรือถ้าจะขยายเครือข่ายหรือช่องทางการตลาดให้กว้างขวางก็ทำได้ลำบาก เพราะมีข้อจำกัดทางด้านเงินทุนเป็นอย่างมาก เพราะแหล่งเงินทุนซึ่งเป็นสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารออมสิน ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ และแหล่งสินเชื่อในชุมชนก็ต้องยึดระเบียบ

แบบแผนซึ่งใช้หลักทฤษฎีไปเป็นหลักฐานในการประกอบธุรกรรมการกู้ยืม จึงเป็นเรื่องยุ่งยากและถือเป็นปัญหาพื้นฐานสำคัญของผู้ผลิตและผู้จำหน่ายเป็นอย่างมาก (พะยอม สนวนาม, 2549, สัมภาษณ์)

นอกจากนี้ที่ประชุมยังมีความเห็นตรงกันว่า การที่ผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการบางคนต่างทำไม่มีการรวมกลุ่มเพื่อร่วมมือกันวางแผนดำเนินการให้ครบวงจร โดยเฉพาะการระดมเงินทุนจากสมาชิกหรือจากแหล่งเงินกู้ในชุมชนหรือสถาบันการเงินนอกชุมชนยังจะช่วยแบ่งเบาภาระหนี้สินได้อีกทางหนึ่งด้วย ฉะนั้น การรวมกลุ่มของผู้ผลิตหรือผู้ประกอบการภายใต้หลักการ คารพังพาตามวิถีชีวิตของชาวชนบทกับหลักวิชาการสมัยใหม่จะทำให้อำนาจการต่อรองกับพ่อค้าคนกลางและแหล่งเงินทุนได้อย่างสมเหตุสมผล (จิตโส บารชน, สัมภาษณ์, 2549) ซึ่งจะเกี่ยวข้องไปจนถึงการขายตัวทางด้านการตลาดกว้างขึ้น และราคาของผลิตภัณฑ์ก็มีคุณภาพและไม่แพงจนเกินไป อีกทั้งยังสร้างความเชื่อมั่นให้กับผู้ผลิตและผู้บริโภคหรือผู้ซื้อได้เป็นอย่างดี

กล่าวโดยสรุป ผลการวิเคราะห์ปัญหาการพัฒนางานศิลปหัตถกรรมการประดิษฐ์หน้ากากผีตาโขนของชุมชนอำเภอด่านซ้าย จังหวัดเลย ในระยะที่ 1 ที่ค้นพบในครั้งนี้ ประกอบด้วยปัญหา 5 ด้าน ได้แก่

- 1) ปัญหาด้านรูปแบบหน้ากากผีตาโขน
- 2) ปัญหาด้านองค์ความรู้หรือเทคนิควิถีทางศิลปะ
- 3) ปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องมือประดิษฐ์
- 4) ปัญหาด้านการตลาด
- 5) ปัญหาด้านเงินทุน

ซึ่งผู้วิจัยได้นำปัญหาทั้ง 5 ด้านดังกล่าวไปเป็นข้อมูลหรือปัจจัยนำเข้าในการสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาในระยะที่ 2 โดยกระบวนการประชุมระดมสมองร่วมกันกับกลุ่มเป้าหมายต่อไป